

ДЕМОКРАЦИЯТА И НЕЙНАТА РОЛЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ОБЩЕСТВЕНА КОНСОЛИДАЦИЯ

докторанти **Никола Живков и Мариета Живкова**, nzhivkov1992@gmail.com

/ marietaz1992@abv.bg

**Катедра „Политология“
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“**

Резюме: Анализирани са в исторически аспект тези български автори, свързани с формирането на ценностите на демокрацията у нас. Логическа връзка с някои от тях са анализирани водещи цели и начала в приамбюла на Конституцията от 1991 г. Те формират облика на конституционната демокрация. Въз основа на съвременни теоретични постановки и политически практики се налага убеждението, че ръководейки се от нейните принципи политическите субекти ще могат да постигнат съгласие и консолидация, така необходими за внасяне на устойчивост в развитието на обществото.

Ключови думи: демокрация, права на гражданите, национално-държавна общност, свобода, равенство, солидарност, национално съгласие, консолидиране на обществото

JEL: I20, I21, L30

THE ROLE OF DEMOCRACY IN REACHING PUBLIC CONSOLIDATION

PhD students **Nikola Zhivkov and Marieta Zhivkova**, nzhivkov1992@gmail.com

/ marietaz1992@abv.bg

**Department of “Political science”
"St. Cyril and St. Methodius" University of Veliko Tarnovo**

Abstract: In this article, we analyzed in historical aspects of the Bulgarian authors related to the formation of the values of democracy. A logical connection with some of them is the analyzed leading goals and principles in the Preamble of the 1991 Constitution. They form the image of constitutional democracy. Based on modern theoretical statements and political practices, the conviction is imposed that, guided by its principles, the political subjects will be able to achieve agreement and consolidation necessary to bring sustainability to the development of society.

Key words: democracy, citizen rights, nation-state community, freedom, equality, solidarity, national agreement, consolidation of society

JEL: I20, I21, L30

Въведение

Здравната, а и съпътстващата я икономическа криза по време и след пандемията поставиха на вниманието на политическите сили и пред цялото българско общество въпроси, изискващи общи усилия. Те са свързани не само със здравните грижи на гражданите, но и отнасящи се до тяхната трудова реализация, образованието и възпитанието на подрастващите поколения, както и за поддържане на социалния статус на семейството. Протестните действия от юни 2020 г. от своя страна са мотивирани и от необходимостта за утвърждаване на демократичните принципи и ценности, в съответствие с върховенството на закона при политическото ръководство на обществото. В тази връзка политическите сили издигат идеи за действия, които са свързани с интересите на социалните групи с дясна, лява или центристка политическа ориентация. Това разнообразие има своите преимущества, защото дава възможност да се чуе гласът на различни социални групи, но в условията на криза поражда напрежение и е предпоставка за конфронтация, която ерозира консолидирането им за създаване на единни политики за решаване на общонационални проблеми. С тази статия ние си поставяме задачата да изложим виждането си за ролята на демокрацията и нейните начала за постигане на консолидация при решаване на актуални обществени проблеми.

1. Формиране на идеята за демократична консолидация на обществото

Съвкупността от уникални исторически, икономически и политически обстоятелства на европейския континент в края на XVIII век дава тласък на националното осъзнаване и консолидация на народите от Западна Европа. Тези процеси оказват силно влияние върху народите от Източна Европа в това число и на Балканския полуостров, където тези идеи тепърва ще дават отражение върху установения от Османската империя ред. Българското възраждане е силно повлияно от идеите за културно и политическо консолидиране на българския народ, които се превръщат във водещ фактор за извоюване на политическа независимост.

Постигането на национално съгласие по актуалните за българското общество проблеми, става възможно с възприетото от българските политически дейци и просветители фундаментално разбиране за ценности на демокрацията, защита правата на човека и благо на отечеството (Унджиев & Кондарев, 1987, с. 33-35).

Създаването и укрепването на българската държавност, както и необходимостта от обединение на нашата територия и народ след Берлинския конгрес отново издигат идеята за консолидиране на обществените сили и общи действия в името на общонационалните идеали. Борбата за тяхното реализиране поставя българския народ пред десетилетия на изпитания. Факторът за успешно преодоляване на трудностите от политическо и социално естество е зрелостта на българските политически партии и техните водачи. Тя се определя от това, доколко те са овладели и прилагат принципите на демокрацията.

Проблемите на демокрацията са не само въпрос на политическата практика. Те са и обект на теоретични изследвания от страна на българските учени. В известен смисъл те могат да бъдат обособени в две направления. Първото е с акцент върху ролята на гражданите и принципите на взаимодействие между тях като водещ фактор за солидарни действия в името на поставените от

държавата цели. Второто свързва гражданската активност с изискванията на националната общност за постигане на консолидация на обществото.

Може да се приеме, че за първото направление основополагащи са теоретичните постановки за демокрацията на Венелин Ганев (Живков, 2008, с. 143-146). В статията от 1905 г. „Ролята на държавната организация в обществения прогрес и демократичното управление” В. Ганев заедно с Д. Каранешев, анализират ролята на държавата и човека за прогреса и развитието на обществото. В нея най-напред се изтъкват функциите на държавата като фактор за прогреса на обществото, а именно: „да води и насочва като едно цяло обществената организация за достигане цели и удовлетворяване нужди от общ интерес – тъй както се схваща този интерес според момента в развитието на самата обществена организация - и да определя и ограничава постъпките на своите членове, за да се достигнат тия цели, да се удовлетворят тия нужди и да се запази самата обществена организация като едно отделно цяло” (Ганев & Каранешев, 1905).

Наред с държавата, не по-малък фактор за съществуването и развитието на обществената организация са отделните личности. Според В. Ганев и Д. Каранешев демокрацията „поставя като основни принципи в своята общественно-политическа дейност принципа self-government, на пълната автономност, свобода и самоуправление на отделната личност” (Ганев & Каранешев, 1905). Човекът удовлетворява потребностите, свързани със съществуването си в обществена среда. Поставен е в определени отношения с нея. Той съзнава не само своите нужди, а и тези на средата, в която живее. Ето защо обществената организация и хората, включени в нея взаимно си влияят. „Пълната свобода и самоуправление, следователно, с които се отличава истинското демократично управление, запазват необходимите условия за съществуването и развитието на цялата обществена организация и то благодарение на тия тъй тесни, тъй интимни връзки и взаимодействия между обществото и отделните негови членове, вследствие на които тия последните свързват все повече и повече своето съществуване и развитие като такива за своето собствено развитие, чувстват нейните нужди като свои собствени нужди” (Ганев & Каранешев, 1905).

През 1908 г. в статията „Демократическо управление и обществена солидарност“ В. Ганев намира за неоснователни упреците против демократичното управление, че при него съществува произвол и безредие, тъй като трудно обединява много индивидуални воли, защото демокрацията като унищожава автократичната ѝ съсловна субординация за постигане на единство в поведението и действията на живеещите в обществото, общата насока на държавното управление тя постига чрез свободната и спонтанна координация между постъпките и действията на отделните свободни и пълноправни граждани, която намира израз в обществената солидарност (Ганев, 1908, с. 468).

Формулираната от В. Ганев теза за демокрацията и демократичното управление се доуточнява през двадесетте години на ХХ век в статията му „Задачите на българската демокрация“. Според направеното уточняване демокрацията изисква от субектите, участващи в държавното управление при решаване на възникващите проблеми първо, да изхождат от грижата за обезпечаване автономността и самоуправлението, т.е. самоопределянето на гражданите и второ, „да са с тънък усет към всичко, което трябва да се извършва от държавата, за да се запази цялото и се постигне чрез нейното съдействие максимум обществено благо“ (Ганев, 1921, с. 10).

От позицията на разбирането на Ганев за демокрацията, основните ѝ ценности са: самоуправлението и автономията на гражданите като първо

изискване, на второ място - постигане на единство в поведението и действията чрез свободната и спонтанна координация между постъпките и действията на отделните граждани, която намира израз в обществената солидарност. И на трето място, грижата за всичко онова, което подлежи да се извърши от държавата, за да се запази цялостността и да се постигне максимум на общественото благо. Това са демократичните ценности, които водят до съгласие между гражданите в името на държавата и запазват цялото в името на общото благо.

Акцент върху идеалите за свобода и равенство между хората при дефиниране на демокрацията през двадесетте години се поставя в изследването на П. Стайнов „Компетентност и демокрация“: „Така че колкото и рисковано да е в политиката да се съставят дефиниции – казва П. Стайнов – демокрацията е организирано самоуправление на народа, което практически се изразява в управление на болшинството. Психологически демокрацията сред човешките общества се обяснява чрез двата основни аспекта в духовния живот на човека: свобода – непокоряване на чужда воля и равенство – другите поне да не ни превишават в нищо, което ако не и да бъдат по-долни“ (Стайнов, 1994, с. 36).

Дефинирането на демокрацията във връзка с управлението на болшинството поставя въпроса за свободата на личността и малцинството от посегателства срещу нея. В много страни, посочва П. Стайнов, са предвидени корективи – морални или законови, които ограничават болшинството от подобни действия.

Ако от позициите на народа П. Стайнов разглежда демокрацията като организирано самоуправление, изразяващо се в управление на представители, избрани от болшинството от народа. То „психологически“ или по-точно казано от гледна точка на отделния човек като член на човешка общност, която се управлява по този начин, тя се асоциира с идеалите за свобода и равенство – теза, която се отстоява и от други автори. Именно тези идеали се отричат или формализират от привържениците на болшеvizма – преувеличават ролята на равенството за сметка на свободата, а защитниците на „прекалена демокрация“ – дават предимство на свободата за сметка на равенството. Тези крайности в политическата практика на политическите сили – първите в Русия, а вторите у нас, дават основание П. Стайнов да заяви, че те не си служат с методите на демокрацията (Стайнов, 1994, с. 36).

Андрей Ляпчев търси друг политически подход за консолидиране на българския народ при решаването на общобългарските проблеми. Като политик той се формира в редовете на Демократическата партия. През 20-те години на XX в. той се присъединява към Демократичен сговор, но запазва своите убеждения, които намират израз в негови публикации. В статията си „Демокрацията и нейните проблеми“, Ляпчев заявява, че в „основата на демокрацията лежат моралните и материалните блага на човека, самият човек“ (Ляпчев, 1920, с. 5). Човекът е фундаменталната ценност в утвърждавания от него възглед за демокрацията. Политическите права, които предоставя Конституцията на народа, откриват широки възможности за прилагане на демокрацията във всички области от неговия живот. Тя изисква при действия за благо на народа, да се постига преуспяване и усъвършенстване на самия човек, без да се прави разлика в икономическия и социалния му статус (Ляпчев, 1924, с. 5).

Ако в посочената статия се утвърждава човекът и неговото усъвършенстване като най-голяма ценност, за да има демокрация, то в „Идеалът на демокрацията“, се издигат и други ценности, без вземането под внимание на които не би имало демокрация. Това са общите интереси и солидарността на

гражданите. В същата статия, като застава на позицията, че интересът към политиката е интерес към отечеството, А. Ляпчев утвърждава, че „при демократичното управление интересът към отечеството е интерес общ, интерес за всеки един“ (Ляпчев, 1924, с. 4), т.е. общността на интересите се проявява, когато хората са обединени в общност, каквато е отечеството или нацията. Осъзнаването на общите интереси и отговорното отношение към произтичащите от тях задължения е второто принципно изискване на демокрацията, за да я има. Само от позициите на отговорността на гражданите пред общонационалните интереси става ясно защо А. Ляпчев свързва демокрацията не само със свободата на личността и равенството между хората, но и със солидарността между тях. В този смисъл не е случайно, че той възлага укрепването ѝ като задача на държавата. Нейната намеса „вместо да намалява, се увеличава, но в смисъл да организира съдействието на обществените сили, като се ограничи в ролята си само на регулатор“ (Ляпчев, 1924, с. 3). С прилагането на солидарността при регулиране на отношенията между гражданите, според него, се проявява мисията на демокрацията като управление на добродетелта, която той нарича патриотизъм.

Разгледаните дотук автори дефинират демокрацията във връзка с непосредствените потребности на политическата практика, така постъпва и Ляпчев. За разлика от него Ив. Хаджийски преоткрива началата на демокрацията в традициите на нашия народ. В този смисъл внимание заслужава статията му „Исторически корени на нашите демократични традиции“. Поводът за написването ѝ е съдбовният въпрос, стоял пред нашата общественост по онова време, за пътя на политическото ни развитие – демокрация или авторитаризъм. Неговият повик е за приемственост на политическата традиция, която ни завеща Възраждането – демокрацията. Ив. Хаджийски се обръща към историческия опит на българския народ и в него търси опори за целите на настоящата практика (Хаджийски, 1974, с. 86).

Като мощен фактор за формиране на традициите на демокрацията през Възраждането са посочени борбите за новобългарска просвета, църковна независимост и политическо освобождение. С участието си в тях българското население за първи път поема в ръце собствената си съдба. Формира се опит за участие в решаването на училищните проблеми, изборността и контрола под църковната организация и изграждането на революционни комитети, под ръководството на които се осъществява подготовката за политическото ни освобождение (Хаджийски, 1974, с. 86-87).

Резултатът от масовото включване на българския народ в обществения живот, според Ив. Хаджийски, са създаването на традициите и началата на българската демокрация и пълното нравствено и политическо обособяване на нашия народ в нация. В тази връзка се отбелязва, че „обособяването на нашия народ в нация се намира в органическа връзка с формирането на българската демокрация. Началата на демокрацията наситиха политическото съзнание на народа ни и го оплодиха обществено. И ако можем да говорим за политическо съзнание и политически традиции на нашия народ, това са традициите на демокрацията“ (Хаджийски, 1974, с. 88).

За разлика от Ив. Хаджийски, който разглежда демокрацията като национално явление, в съвременните ни условия А. Пантев я поставя във връзка с европейската цивилизация, част от която сме и ние.

Във встъпителната част на изследването си „Раждането на модерната демокрация“ А. Пантев, във връзка с разглеждането на въпроса какво е

демократията, изказва идеята, че тя е „преди всичко рацио, а после мечта, преди всичко обществена потребност, а после морална наука” (Пантев, 2011, с. 8).

Същата теза се възпроизвежда и в заключителната му част. Разглеждана като рацио, морална норма или нравственост, демокрацията е преди всичко съвкупност от правила и принципи, които са основание за постигане на съгласие за общи действия. Те се представят като благо за участниците в политическите взаимодействия. (Пантев, 2011, с. 203).

Още в древната гръцка и римска цивилизация човекът, казва А. Пантев, заема централна позиция при формирането на гражданското общество. Върху тази ценност израства в новото време принципът на индивидуализма като идейна и морална основа на политическата демокрация. Той е „една от основните предпоставки за раждането на модерната демокрация при всички императиви за колективни задължения и опасности за личната свобода при тази поява. Този индивидуализъм ляга в темелите на западно-европейската традиция в строителството на модерния свят” (Пантев, 2011, с. 56-57).

Тезата за ролята на личността като водещ фактор на демокрацията по категоричен начин се утвърждава и в заключителната част на изследването. Според Пантев „демократията става константна величина от взаимодействието на много позитивни фактори, между които личната политическа свобода и стопанската независимост са най-главните, които се определят и към които гравитират другите двигателни фактори на демокрацията – мирна или кръвопролитна” (Пантев, 2011, с. 204).

За да проработят принципите и методите на демокрацията, освен с вземането под внимание на посоченото изискване, А. Пантев въвежда още и следните: „Като повтаряме, че демокрацията е преди всичко полезно рацио и продуктивен социален ред следва да направим едно важно и главно разграничение. Демократията „проработва“ там, където съответната страна успява най-напред не само да се консолидира национално и модернизира икономически, но и където нейната продукция се вражда със съответната значимост в международната стопанска циркулация” (Пантев, 2011, с. 219).

На първо място, демокрацията – нейните правила и принципи проработват в условията на национална консолидация, т.е. когато всички осъзнават принадлежността си към националната общност и са обединени икономически от модерно стопанство. На второ място, успешното враждане на една нация в международната стопанска циркулация е условие да „проработи“ демокрацията и при провеждане на международната ѝ политика.

Направеният анализ на разгледаните в исторически план теоретични постановки за демокрацията и изказаните в тях идеи за водещите ѝ консолидиращи обществото принципи са развити и преосмислени от позициите на потребностите на съвременните условия на живот и са намерили място в Конституцията на Република България от 1991 г.

2. Конституционните ценности и демокрацията

Конституцията на Република България възприе принципите на конституционната правова държавност и установи парламентарна форма на управление. В преамбюла ѝ са формулирани висшите цели и ценности на българската държава. На първо място, в него се издигат „правата на личността, нейното достойнство и сигурност“ като върховна цел. На второ място, „да пазим националното и държавно единство“. Основните права и отговорности на

гражданите в рамките на националната общност се изразяват и стават възможни за тях посредством ценностите, които се въплъщават в преамбюла на Конституцията – свобода, мир, хуманизъм, равенство, справедливост и търпимост. Чрез тях се установява мярката на участие и възможности за изява на личността в пределите на национално-държавната общност (Конституция на Република България. 1991, с. 3). Водеща роля за постигане на национално-държавното единство е конструирането на съвременната форма на държавно устройство и управление в съответствие с принципите на народния суверенитет, упражняван непосредствено от народа или чрез представителство, разделението на властите, публичността и плурализма на политическия живот, върховенството на закона и др.

Съдържащите се в преамбюла на Конституцията висши цели и ценности, определят съдържанието на „общото благо“. Те изразяват същността на политико-правния облик на конституционната демокрацията и определят нейната роля на ръководно начало за политическо действие. Ето защо от всички участници в политическия процес се изисква да съблюдават ценностите ѝ и произтичащите от тях принципи при участие в управлението на България, тъй като те са фактор за постигане на демократична консолидация на обществото.

В подкрепа на направените изводи за ролята на конституционната демокрация са тезите на Волфганг Меркел за демокрацията. Той я свързва със следните понятия, които не се изключват от конституционната демокрация, а именно: свободен достъп до властта; плуралистична властова структура, ограничена властово от върховенството на закона и народния суверен, който играе ролята на бариера, целяща ограничаване претенциите за вкореняване във властта (Wolfgang Merkel, 2000, р. 23.). Според него демократичната консолидация преминава през четири измерения и е разположена в интерактивна и йерархична многопластова система.

Първото измерение е „конституционната консолидация“, която се свързва със затвърждаването на основни демократични институции, посредством тяхното инкорпориране в Конституцията на една държава. Като такива се възприемат: правителство, парламент и избори. Конституционната консолидация се развива на едно макрониво и е необходима предпоставка за следващото ниво. Второто измерение е „представителна консолидация“. Тя се постига, когато на гражданите се предоставят различни възможности за представителство, посредством партии, обединения, синдикати и други видове организации. Третото измерение е „идейната консолидация“, която е факт, когато има приемственост на демократичните ценности и правила от традиционно силни играчи, които биха оказали натиск или повлияли върху властта като военни формирования, политически, традиционен и икономически елит. Последно измерение на консолидацията е установяването на култура (Merkel, 2011, с.112.)

Демократична консолидация, според Волфганг Меркел, може да бъде постигната при функциониране на изброените от него четири измерения в синхрон, при който гражданствеността, за да бъде истински коректив на останалите три, трябва да взема под внимание политическата култура и традиция на всеки един народ. В този дух е и мнението на доц. Марковска, която в статията си *„Корелацията: социализъм-култура в контекста на сравнителната антропология (психологически нагласи и политическо поведение)“* отбелязва, че не всяка култура може да избира в каква политико-икономическа система иска да живее; системата често се налага със сила отвън. Но това доколко се приема внесената система и какво влияние оказва, зависи до голяма степен от местната

култура. Възможно е културата максимално да блокира това влияние и да не му се поддаде особено (Марковска, 2019, с. 21-22).

Посочените от Меркел измерения на демокрацията и конституционните ценности за „общо благо“ са водещи ръководни начала за всеки участник в политическия живот. Отношенията обаче между представените в българския парламент политическите сили, например невинаги са в съгласие с изискванията за определено „общо благо“, а прилагат партийните си принципи за мяра на свобода, равенство и справедливост. Те са ценностите, съгласуващи интересите на привържениците и симпатизантите им в пределите на политическата общност, в резултат на което интересите на господстващото в законодателния орган мнозинство се представят за всеобщи. В подкрепа на тези подходи да се прави политика са някои от фактите, които привеждаме от политическия ни живот.

Определено не може да се даде положителна оценка, че политическите партии и техните водачи и днес със своя стил на поведение отстояват демократичните изисквания за „общо благо“. Примерът, който дава проф. Антоний Тодоров в това отношение не е за пренебрегване. По време на дебат между политици се задава въпрос „дали могат да назоват едно-две положителни неща за политическия си съперник“. Те не само че не са могли да формулират нещо положително за тях, а дори са ги квалифицирали като врагове, за които не би трябвало да има място (Тодоров, 2011, с.24). Грижата за достойнството на опонента е основна демократична ценност, която се оказва неприсъща за някои политици. Реторическите умения на политиците също преследват дискредитирането на противника със „смазващ дискурс“, който „е едновременно и игра с низките страсти на публиката“ и така политическият дебат се измества от шоуто (Тодоров, 2011, с.26).

Изглежда някои политици забравят, че трябва да работят не само за постигане на партийните си цели, но и за „общото благо“, а то изисква толерантно общуване с опонента, защото зад него стоят граждани като съпартийци или симпатизанти. Така с хулите по адрес на опонента, който може да има недостатъци, се губи доверието в привържениците му стоящи зад него, а те може да са и хиляди.

Под влияние на пазарните ценности, казва проф. Антоний Тодоров, у хората се формира убеждението, че всичко е стока, в този смисъл и политическите програми. Тези нагласи и отношение на гражданите към политиката се стимулират и от разпространявани разбирания за нея като „политически пазар“. Тези „нови ценности“, заключава той „са в противоречие с предписвания демократичен републиканизъм, изискващ от гражданите активно отношение, съпричастие и участие в общото дело (res publica) (Тодоров, 2011, с. 23).

Освен това масовата култура и рекламата също подхранват ценности, които са индивидуалистични и пазарно ориентирани и това засенчва ценностите на солидарното гражданско действие (Тодоров, 2011, с. 26).

Идеята за разбирането на политиката като „политически пазар“ се споделя от Норберто Бобио. Той се придържа към откритието на икономистите за аналогия между пазара и демокрацията. Както на пазара съществува постоянна размяна между производители на стоки и потребители, така и политическият пазар е отношение на размяна между управляващи и управлявани, само че на съгласие. На интереса на гражданина като избирател да получава услуги от държавата, съответства интерес на избрания политик да ги представлява (Бобио, 1995, с. 4). „Политическият пазар“ капитализира демократичните ценности и

създава пазарни нагласи в умовете и поведението на избирателите. Ето защо стават понятни причините гражданите да не проявяват активно отношение и съпричастност към инициативи, свързани с „общото дело“, а само имащи отношение към личните им интереси. Индустриалното общество превърна гражданите в потребители, които са свикнали единствено да консумират продукт, а не да го създават. Тази нагласа се прехвърля и в гражданския живот на хората, тяхната гражданска култура се изгражда на същия принцип. Те се чувстват уязвени само когато е засегнато тяхно лично право и интерес, подхождайки безхаберно към общественото благо, защото то не носи преки ползи, а има само косвено отражение върху тях.

Дадените примери от съвременната ни политическа практика са основателни да се направи изводът, че политическата култура на някои български политици, а под тяхно влияние и на симпатизантите им, не съответства като начин на поведение и действие на основните конституционни начала на демокрацията за постигане на съгласие за общи действия. Причината, според нас, е в партийните им ценности и маркетингови политики, които ги мотивират в политическия процес.

Изходът е да се върнем към демократичните ценности, формулирани в преамбюла на Българската конституция, която представя същността на демокрацията като конституционна. Нейните начала са ръководният стил на действие за постигане на съгласие и консолидация между силите, участващи в политическия процес. В подкрепа на този извод възприемаме тезата на Йос Ферхулст и Ариен Нейебур, че „Демокрацията не е универсална рецепта за някаква необикновена форма на управление, а съвет и насока хората да живеят и да се държат по определен начин – отговорно, автономно на общ фундамент, в самоопределящи се общности отворени към другите, в толерантност и взаимно уважение, с чувство за общи ценности“ (Ферулст, Нейебур, 2007, с. 33).

Като ръководно начало, чрез своите принципи и ценности тя ни дава съвет как да постъпваме в една или друга ситуация.

Наше убеждение е, че в съвременните условия конституционната демокрация е с възможности за преодоляване на партийните политически пристрастия. С прилагането на ценностите и принципите ѝ от гражданите в политическия процес при формулиране и осъществяване на политиката се съхранява правото на личността на самоинициатива в действията си, но чрез мярата на свобода и равенство се вменяват в дълг и отговорностите ѝ пред национално-държавната общност. Това изискване се отнася и за политическите партии, които участват в политическия живот. Ръководейки се от него, те не бива да поставят никакви частни или корпоративни интереси над нейните принципи и ценности, защото те определят съдържанието на „общото благо“, изразяващо се в грижата за правата и достойнството на гражданите и консолидацията на национално-държавната общност. В този дух е формулираният от Барбър основен принцип на демокрацията: „демокрацията не е институция, а начин на живот, основан на индивидуалната отговорност и на чувството за общност“ (Ферулст, Нейебур, 2007, с. 33).

Индивидуалната гражданска отговорност и чувството за общност, са предпоставка за обществена консолидация. Убедителен пример в подкрепа на този извод са събитията свързани с пандемията и поведението на неправителствените организации, оказващи помощ на гражданите.

По времето на своето създаване НПО стъпиха върху „индивидуалистични ценности“, чиито носител е гражданинът, а не общността. Ето защо те се

фокусираха върху защитата на гражданските права, които бяха пренебрегвани в условията на държавния социализъм. И като резултат от тази насоченост на дейността им те останаха далеч от ежедневните проблеми и грижи на хората, като създадоха впечатление, че единствено пишат и печелят проекти. Ето защо, според Боряна Димитрова дошло е време гражданските организации „да поставят в центъра на своята работа конкретните реални проблеми на хората по места, да дефинират и обясняват начините, по които те могат да помагат на хората да се сдружават, организират, да отстояват правата си” (Димитрова, 2020).

Въз основа на проучения от нас опит на НПО по време на пандемията, заключението ни е, че гражданските организации, за да увеличават доверието на хората в тях и своето влияние, трябва да напуснат полето на ценностите, които изповядват („нишовите” политики, които реализират) и да разширят кръга от проблеми и групи, с които работят. Това може да се случи само като се отворят към каузи, които обединяват широк кръг от хора или защитаващи политики, свързани с националната ни общност. Именно това спонтанно се случи при кризата с коронавируса, когато хората припознаха гражданските организации като фактор за реална защита на техните екзистенциални интереси (Индекс на гражданското участие в България [он-лайн], прегледан 07.03.2021).

Заключение

Въз основа на направения анализ на теоретичните постановки за демокрацията и конституционните ѝ измерения, достигаме до извода, че при търсенето на обединителни политики за общи действия между гражданите и политическите сили е необходимо да се ръководят от конституционните ѝ начала. Това е пътят към обществена консолидация и устойчиво развитие.

Използвани източници

- Бобио, Н. (1995) Бъдещето на демокрацията. София: ИК „Юриспрес“.
- Ганев, В. & Каранешев, Д. (1905) Ролята на държавната организация в обществения прогрес и демократичното управление. В: Демократически преглед, год. III.
- Ганев, В. (1908) Демократическо управление и обществена солидарност. В: Демократически преглед, год. VI, кн. V.
- Ганев, В. (1921) Задачите на българската демокрация. В: Съвременник, год. I, кн. XV.
- Димитрова, Б. Къде са гражданските организации в очите на хората? (2020) [он-лайн]. [прегледано на 15.03.2021] <https://nmd.bg/kade-sa-grazhdanskite-organizatsii-v-otchite-na-horata/>
- Живков, Н. (2008) Демокрацията в произведенията на Венелин Ганев. В: Висше военноморско училище „Никола Й. Вапцаров“. Морски научен форум: Филологии, обществознание, т.4, Варна: Изд. „ВВМУ“.
- Индекс на гражданското участие в България [он-лайн]. [прегледан 07.03.2021] <http://index.fgu.bg/data/files/83626416f46ba757b8b92809e478f8ec.pdf>

- Йос Ферхулст & Ариен Нейебур. (2007) Пряка демокрация. Факти и аргументи относно въвеждането на инициатива и референдум. Брюксел: Demosgasy International.
- Ляпчев, А. (1920) Демокрацията и нейните проблеми. В: Демокрация, год. I, кн. II.
- Ляпчев, А. (1924) Идеалът на демокрацията. В: Демократически преглед, кн. I.
- Марковска, А. (2019) Correlation «Socialism Culture» in the Context of Comparative Anthropology (Psychological Attitudes and Political Behavior). Санкт Петербург: Изд. „Скифия Принт”.
- Пантев, А. (2011) Раждането на демокрацията. София: Изд. „Век 22”.
- Стайнов, П. (1994) Компетентност и народовластие. София: Изд. „Наука и изкуство”.
- Тодоров, А. (2011) Българската политическа култура и гражданско участие, фондация. София: Изд. „Фридрих Еберт”, бюро България.
- Унджиев, Ив. & Кондарев, Н. (1987) Свята и чиста република. Избрани страници от писмата на Васил Левски. София: Изд. „Наука и изкуство”.
- Хаджийски, Ив. (1974) Исторически корени на нашите демократични традиции. В: Съчинения в два тома, т. 1, Оптимистична теория на нашия народ. София: Изд. „Български писател”.
- Wolfgang, M. (2000) Aurel Croissant, Formale und informale Institutionen in defekten Demokratien, Politische Vierteljahresschrift Volume 41, VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Wolfgang, M. (2010) Systemtransformation. Eine Einführung in die Theorie und Empirie der Transformationsforschung. VS Verlag für Sozialwissenschaften.

